

Sčítání lidu

KLÍČOVÉ OTÁZKY

- » Jak byste definovali pojem národnost?
- » Je národnost věcí osobní volby, nebo o ní někdo rozhoduje? Pokud ano, na základě čeho?
- » Je příslušnost k nějakému národu důležitá? Proč?
- » K jakým národnostem se mohli přihlašovat Židé obývající území dnešní České republiky na přelomu 19. a 20. století?

ÚVODNÍ TEXT

Jednoznačně změřit komplexní národní, kulturní či náboženskou identitu lidí je většinou velmi obtížné. Od druhé poloviny 19. století se statistici v habsburské monarchii snažili zjistit také běžný dorozumivací jazyk obyvatel a v meziválečném Československu též národnost. Kampaně nacionalistů kolem sčítání lidu jsou názorným příkladem toho, jakému tlaku může být v době moderního nacionalismu podrobena individuální identita, jež často neodpovídá zjednodušeným kategoriím národa. Navíc nás následující metodika vede též k podpoření kritického přístupu k pramenům a statistickým údajům.

Pro úvod do problematiky sčítání lidu podle vlastní úvahy použijte:

➔ **Velké a malé dějiny > Židovské identity > Sčítání lidu, s. 109**

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 1

➔ **Velké a malé dějiny > Židovské identity > Sčítání lidu, s. 110–111**

- » „Kdo s námi a kdo proti nám“
- » „Sčítáním lidu prokážeme oprávněnost národního státu československého a odvěkou křivdu na nás páchanou“
- » „Židé!“

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 2

Text	Jak se mají Židé podle textu rozhodnout?	Proč se mají takto rozhodnout?	Která pasáž vás v textu zaujala a proč?
„Kdo s námi a kdo proti nám“			
„Sčítáním lidu prokážeme oprávněnost národního státu československého a odvěkou křivdu na nás páchanou“			
„Židé“			

PRACOVNÍ MATERIÁL Č. 3

- ➔ **Velké a malé dějiny > Počítat a mapovat: statistika židovského obyvatelstva v českých zemích > Vývoj obcovací řeči (1910) a národnosti (1921, 1930) obyvatel izraelského vyznání podle sčítání lidu, s. 408**

METODICKÁ ČÁST

- » Časová dotace: 90 minut, doporučujeme vyučujícím upravit citlivě délku pracovních textů podle schopností jejich žáků, stejně tak volit a měnit učební strategie a metody podle svých pedagogických zkušeností
 - » Způsob práce: čtení s porozuměním, skupinová práce, práce s prameny
 - » Klíčová slova: sčítání lidu, identita, národnost, nacionalismus
1. Lekci začněte položením klíčových otázek: *Jak byste definovali pojem národnost? Je národnost věcí osobní volby, nebo o ní někdo rozhoduje? Pokud ano, na základě čeho? Je příslušnost k nějakému národu důležitá? Proč? K jakým národnostem se mohli přihlašovat Židé obývající území dnešní České republiky na přelomu 19. a 20. století?* Otázky mohou být napsané na tabuli, na flipchartu nebo promítnuty projekto-rem. Vyzvěte žáky, aby se nad nimi krátce zamysleli. Umožněte krátkou diskusi a neodmítejte žádný názor a pohled na věc. Odpovědi žáků i jejich případné otázky můžete zaznamenat a později se k nim vrátit.
 2. Využijte úvodního textu, abyste žákům vysvětlili kontext situace, kterou se budou v rámci výuky zabývat.
 3. Rozdělte žáky do pracovních skupin, ideálně po čtyřech a rozdejte jim úryvky novinových článků z Pracovního materiálu č. 1. Názvy článků žákům nabídněte samostatně a vyzvěte je, ať se je pokusí správně přiřadit. Poté jim prozradte správné řešení.
 4. Rozdejte žákům tabulku s úkoly (Pracovní materiál č. 2). Řekněte všem skupinám, že by si měly znovu přečíst pracovní texty a na jejich základě pak vyplnit předloženou tabulku.

5. Nyní rozdejte do skupin listy papíru a vyzvěte žáky, ať na základě zpracovaných textů vytvoří seznam alespoň tří klíčových okolností, které podle nich ovlivňovaly rozhodování Židů, k jaké řeči/národnosti se přihlásit. Dále vyzvěte žáky, ať diskutují v rámci jednotlivých skupin nad situací, ve které se Židé v období sčítání lidu nacházeli a ať se ji pokusí vlastními slovy co nejdůležitěji popsat. Tuto charakteristiku ať si zapíší na list papíru a představi ostatním.
6. Při závěrečné reflexi se pokuste znovu odpovědět na klíčové otázky z úvodu metody a srovnajte je s odpověďmi, které padaly na začátku hodiny.
7. Pokud máte zájem a zbyl-li vám čas, můžete lekci doplnit o další aktivitu: Předložte žákům tabulku s výsledky ze sčítání lidu ze sledovaných období (Pracovní materiál č. 3) a diskutujte s nimi nad tím, co tyto údaje vyjadřují a do jaké míry je lze chápat jako věrohodné (viz předchozí práce - mnozí byli ovlivněni mnoha faktory při vyplňování sčítacích formulářů a je dost možné, že jejich identita se ne zcela shodovala s tou, kterou uvedli ve sčítacích formulářích. Jiní měli zase vícero identit a byli nuceni vybrat si jen jednu etc.)
8. Diskutujte s žáky nad tím, jak je národnost sledována v současných sčítáních lidu. Mnohé lze vyčíst z definice, která je uvedena ve sčítacím archu z roku 2011: „Údaj o národnosti uvede každý podle svého rozhodnutí. Uvedení údaje není povinné. Je přípustné uvést i více národností. Národností se rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Pro určení národnosti není rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou respondent převážně používá nebo lépe ovládá.“
Navíc je velmi zajímavým faktem, že podle posledního sčítání lidu se lidé přestávají hlásit k nějaké národnosti (v roce 2001 nechtělo o své národnosti hovořit jen 173 tisíc lidí, v roce 2011 využilo možnost neodpovědět 2,74 milionu obyvatel.)